

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра землеробства, ґрунтознавства та агрохімії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

_____ (Харченко О.В.)
“ 09 ” _____ 06 _____ 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
(СИЛАБУС)

14 Ґрунтознавство

Спеціальність: 101 «Екологія»

Освітня програма: *Екологія (перший рівень (бакалаврський) вищої освіти)*

Факультет: *Агротехнологій та природокористування*

2020-2021 навчальний рік

Робоча програма з «Ґрунтознавство» для студентів за спеціальністю
101 – Екологія.

Розробники:

Давиденко Г.А., доцент кафедри землеробства, ґрунтознавства
та агрохімії, канд. с.-г. наук

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри
землеробства, ґрунтознавства та агрохімії.

Протокол від "9" червня 2020 року № 26.

Завідувач кафедри _____

(О.В. Харченко)
(прізвище та ініціали)

Погоджено:

Гарант освітньої програми _____

(В.Г. Скляр)

Декан факультету _____

(І.М. Коваленко)

на якому викладається дисципліна

Декан факультету _____

(І.М. Коваленко)

до якого належить кафедра

Методист відділу якості освіти,
ліцензування та акредитації _____

(Ф.Баранік)

Зареєстровано в електронній базі: дата: 13.07 2020 р.

© СНАУ, 2020 рік

© Давиденко Г.А., 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3,5	Галузь знань: <i>10 Природничі науки</i>	<i>Нормативна</i>	
Модулів – 2	Спеціальність: <i>101 – Екологія</i>	Рік підготовки:	
Змістових модулів: 2		2020-2021-й	
		Курс	
		2	2
		Семестр	
Загальна кількість годин – 105		3-й	3-й
		Лекції	
		14 год.	2 год.
		Лабораторні	
		30 год.	-
		Самостійна робота	
		61 год.	103 год.
		Вид контролю:	
		<i>екзамен</i>	<i>екзамен</i>
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 6	Освітній ступінь: <i>бакалавр</i>		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 41,9/58,1 (44/61),

для заочної форми навчання – 1,9/98,1 (2/103).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування у студентів міцних знань та умінь із пізнання закономірностей ґрунтоутворення як в часі, так і в просторі; вивчення показників, які характеризують фізико-хімічні властивості ґрунтів, їх зміну в процесі використання; розробка заходів щодо впливу на біологічні і хімічні процеси, що відбуваються в ґрунті і рослинах; вивчення способів застосування добрив з метою їх найефективнішого використання для підвищення родючості ґрунтів.

Завдання: основним завданням є вивчення конкретних видів ґрунтів у зв'язку з природними факторами і умовами. Являючись функцією природних факторів, ґрунт чітко реагує на зміну будь-якого з них і тому вивчення ґрунту, обов'язково поєднується з ретельним аналізом особливостей клімату, рослинного і тваринного світу, ґрунтоутворюючих материнських порід, рельєфу, історії розвитку території і ґрунтоутворюючого процесу та впливу господарської діяльності людини на еволюцію процесів і перетворення ґрунту.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- принципи та фактори ґрунтоутворення в різних географічних зонах; морфологічні ознаки ґрунту; класифікацію механічного складу та значення кожної фракції (мінералогічний склад); органічну частину ґрунту; склад та значення гумусу; принципи вбирної здатності ґрунтів;
- структуру ґрунту, водний режим ґрунту, охарактеризувати його за допомогою коефіцієнта Висоцького; показники кислотності та буферності; фізичні та фізико-механічні властивості ґрунту; значення та склад ґрунтового розчину; тепловий та повітряний режими ґрунту;
- агрогенетичну характеристику основних ґрунтів України та їх сільськогосподарське використання; кислотність і лужність ґрунтів; хімічна меліорація і окультурювання ґрунтів.

вміти:

- відбирати ґрунтові зразки в польових умовах, підготувати їх до аналізу, визначити механічний склад ґрунтового зразку, вміст гумусу;
- визначати поріг коагуляції колоїдів, поглинальну здатність ґрунтів, визначити кислотність ґрунту, потребу у вапнуванні та гіпсуванні;
- визначати ґрунтоутворюючі процеси, особливості ґрунтів Полісся, Лісостепу, Степу та гірських районів Криму та Карпат; завдання охорони ґрунтів та основні заходи по підвищенню родючості ґрунту; читати та складати ґрунтові карти, описувати профілі ґрунтів.

Результати навчання за освітнім компонентом та їх зв'язок з програмними результатами навчання наведені в додатку 1.

3. Програма навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «Грунтознавство» для підготовки фахівців ОКР «бакалавр» за спеціальністю 101 – Екологія у вищих навчальних закладах II-IV рівнів акредитації затверджена Вченою радою Сумського національного аграрного університету (протокол №12 від 02.07.2018 р.).

Змістовий модуль 1. *Грунтознавство як наука. Грунт – як багатофазне полідисперсне тіло.*

Тема 1. *Грунтознавство як наука. Поняття ґрунту, його властивостей.*

Предмет і зміст науки ґрунтознавства.

Поняття земля, ґрунт, особливості ґрунту.

Тема 2. *Грунтоутворюючий процес та його фактори.*

Загальна схема ґрунтоутворюючого процесу.

Поняття про фактори ґрунтоутворення: рельєф, клімат, рослинний і тваринний світ, господарча діяльність людини, час.

Формування профілю ґрунту та морфологічні ознаки ґрунтів.

Тема 3. *Тверда фаза – мінералогічний, хімічний, механічний склад.*

Ґрунт як багатофазна дисперсна система: тверда, рідка, газова, біологічна фази ґрунту.

Тверда фаза ґрунту, її склад і властивості. Ґрунтово-вбирний комплекс, його склад, будова. Основні закономірності, які визначають особливості взаємодії речовин з ґрунтово-вбирним комплексом.

Ємність вбирання, склад увібраних катіонів у різних ґрунтах. Обмінне вбирання аніонів.

Тема 4. *Органічна частина ґрунту. Колоїди.*

Органічна частина ґрунту: поняття, складові компоненти.

Гумус – основна складова частина ґрунту. Вміст і запаси гумусу в різних ґрунтах. Компоненти гумусових речовин, їх склад, властивості. Агрономічне значення гумусу.

Походження, склад і класифікація ґрунтових колоїдів, їх будова. Значення колоїдів.

Тема 5. *Поглиналина здатність ґрунту. Кислотність, лужність та буферність ґрунту.*

Механічна, хімічна, фізико-хімічна, біологічна вбирна здатність ґрунту.

Кислотність ґрунтів. Причини кислотності ґрунтів, способи визначення. Кислотність ґрунту, її види: актуальна, обмінна, гідролітична.

Класифікація ґрунтів за рН.

Лужність, причина лужності ґрунтів. Поняття буферності ґрунтів. Буферна здатність ґрунту, її види.

Тема 6. *Структура ґрунту. Фізичні та фізико-механічні властивості ґрунту.*

Поняття структури та структурності. Макро- і мікроструктура. Агрономічне значення структури.

Поняття активного і пасивного гумусу. Причини руйнування структури та заходи щодо її покращання.

Фізичні показники ґрунтів: щільність, щільність твердої фази ґрунту, пористість (шпаруватість).

Фізико-механічні властивості ґрунтів: твердість, стиглість, липкість, в'язкість, набухання, усадка. Оптимальні показники та способи визначення.

Тема 7. Рідинна фаза ґрунту (ґрунтовий розчин, його характеристики).

ґрунтовий розчин, показники його кислотності.

Хімічна меліорація ґрунтів. Вапнування кислих ґрунтів, його значення. Визначення норм вапна залежно від кислотності ґрунту, його гранулометричного складу, виду рослин. Способи і строки внесення вапнякових добрив, тривалість їх дії. Види вапнякових матеріалів, агрохімічні вимоги до них. Хімічні меліорація солонців. Зміни, які викликає в ґрунті гіпс. Норми, строки та способи його внесення.

Тема 8. Водний, тепловий та повітряний режими ґрунту.

Радіоактивність ґрунту. Родючість ґрунту.

Роль води в ґрунті і житті рослин. Форми і види води в ґрунті (плівкова, гігроскопічна, капілярна, гравітаційна).

Водний баланс його регулювання (статті надходження, статті витрат). Типи водного режиму.

Водні властивості ґрунтів (водопроникність, водопровідність, водоутримуюча здатність, вологоємність).

Тепло та його значення в ґрунті.

ґрунтове повітря, аерація ґрунту.

Радіоактивність ґрунтів: види радіоактивності. Основні джерела радіоактивності, заходи по зниженню радіоактивності ґрунтів.

Категорії родючості ґрунту. Родючість різних типів ґрунтів. Родючість ґрунту: природна та штучна, ефективна і потенціальна. Шляхи підвищення ефективної родючості ґрунту.

Відтворення родючості. Комплекс факторів і умов, які впливають на формування врожаю.

Змістовий модуль 2. Типи ґрунтоутворення, принципи розвитку ґрунтів в зонах України, їх характеристика та заходи щодо підвищення їх родючості

Тема 9. Класифікація ґрунтів. Закономірності розміщення ґрунтів в географічному виразі.

Сучасна класифікація ґрунтів. Основні таксономічні одиниці.

Основні закономірності поширення ґрунтів (зональність) та агроґрунтове районування території України.

Поняття вертикальної зональності ґрунтів.

Тема 10. Підзолистий процес ґрунтоутворення. Ґрунти Поліської зони України. Болотний процес ґрунтоутворення.

Фактори виникнення підзолистих ґрунтів. Ґрунтовий покрив Полісся: основні ґрунтоутворюючі породи, особливості ґрунтоутворення, основні типи ґрунтів.

Значення лісу в ґрунтоутворенні за підзолистим процесом. Класифікація дерново-підзолистих ґрунтів. Окультурення підзолистих ґрунтів.

Болотний процес ґрунтоутворення. Причини заболочення ґрунтів, утворення торфового шару. Класифікація болотних та торфових ґрунтів за потужністю торфового шару. Заходи щодо підвищення родючості болотних ґрунтів.

Тема 11. Дерновий процес ґрунтоутворення. Ґрунти Лісостепу України.

Дерновий процес ґрунтоутворення: значення трав'янистої рослинності та ґрунтоутворних порід у формуванні ґрунтів.

Дерново-карбонатні ґрунти, особливість їх профілю, заходи щодо покращення родючості. Чорноземи, власно дернові ґрунти.

Ґрунти Лісостепу України: розташування, зони, основні ґрунтоутворюючі породи, їх водний режим.

Тема 12. Ґрунти Степу. Солонцевий процес ґрунтоутворення.

Ґрунти Степової зони України (чорноземи звичайні, південні, каштанові ґрунти), їх класифікація.

Формування солончаків, солонців та солодів: причини утворення, джерела солей, фізико-хімічні характеристики ґрунтів, їх географічне та геоморфологічне розташування, причини осолонцювання. Заходи щодо підвищення родючості солонцевих ґрунтів.

Тема 13. Ґрунти гірських районів Криму і Карпат

Особливості формування ґрунтів в Криму (коричневі ґрунти, бурі лісові, гірсько-лучні та ін.). Ведення с.-г. на території Криму.

Особливості формування ґрунтів Карпат. Профіль бурого лісового ґрунту, використання ґрунтів та заходи по підвищенню їх родючості.

Тема 14. Ерозія ґрунту. Охорона ґрунтів. Моніторинг та бонітування ґрунтів.

Ерозія ґрунтів і заходи боротьби з нею. Зональні закономірності ерозійних процесів. Охорона земель. Ґрунтовий моніторинг та бонітування. Бонітування ґрунтів та оцінювання якості земель.

Тема 15. Ґрунтові карти, принципи їх складання. Агровиробниче групування ґрунтів України.

Ґрунтові карти і картограми. Методика їх складання, користування ґрунтовими картами і картографіями. Агровиробниче групування ґрунтів і відповідна картограма агровиробничих груп – генералізована за агрономічним змістом карта ґрунтів.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		лек	пз	лаб.	інд.	с.р.		лек	пз	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Ґрунтознавство як наука. Ґрунт – як багатозазне полідисперсне тіло.												
Змістовий модуль 1. Ґрунтознавство як наука. Ендогенні та екзогенні процеси												
Тема 1. Ґрунтознавство як наука. Поняття ґрунту, його властивостей.	7	1		2		4	7	0,5				6,5
Тема 2. Ґрунтоутворюючий процес та його фактори.	7	1		2		4	7	0,5				6,5
Тема 3. Тверда фаза – мінералогічний, хімічний, механічний склад.	7	1		2		4	7	0,5				6,5
Тема 4. Органічна частина ґрунту. Колоїди.	7	1		2		4	7	0,5				6,5
Тема 5. Поглинальна здатність ґрунту. Кислотність, лужність та буферність ґрунту.	7	1		2		4	7					7
Тема 6. Структура ґрунту. Фізичні та фізико-механічні властивості ґрунту.	7	1		2		4	7					7
Тема 7. Рідинна фаза ґрунту (ґрунтовий розчин, його характеристики).	7	1		2		4	7					7
Тема 8. Водний, тепловий та повітряний режими ґрунту. Радіоактивність ґрунту. Родючість ґрунту.	7	1		2		4	7					7
Разом за змістовим модулем 1:	56	8		16		32	56	2				54
Усього годин	56	8		16		32	56	2				54
Модуль 2. Типи ґрунтоутворення, принципи розвитку ґрунтів в зонах України, їх характеристика та заходи щодо підвищення їх родючості												
Змістовий модуль 2. Типи ґрунтоутворення, принципи розвитку ґрунтів в зонах України, їх характеристика та заходи щодо підвищення їх родючості												
Тема 9. Класифікація ґрунтів. Закономірності	6,5	0,5		2		4	7					7

розміщення ґрунтів в географічному виразі.											
Тема 10. Підзолистий процес ґрунтоутворення. Ґрунти Поліської зони України. Болотний процес ґрунтоутворення.	6,5	0,5	2	4	7						7
Тема 11. Дерновий процес ґрунтоутворення. Ґрунти Лісостепу України.	7	1	2	4	7						7
Тема 12. Ґрунти Степу. Солонцевий процес ґрунтоутворення.	7	1	2	4	7						7
Тема 13. Ґрунти гірських районів Криму і Карпат	7	1	2	4	7						7
Тема 14. Ерозія ґрунту. Охорона ґрунтів. Моніторинг та бонітування ґрунтів.	7	1	2	4	7						7
Тема 15. Ґрунтові карти, принципи їх складання. Агровиробниче групування ґрунтів України.	8	1	2	5	7						7
Разом за змістовим модулем 2:	49	6	14	29	49						49
Усього годин:	49	6	14	29	49						49
ІНДЗ:											
Усього годин:	105	14	30	61	105	2					103

5. Теми та план лекційних занять (денна форма навчання)

№ з/п	Назва теми та план	Кількість годин
1	Тема 1,2. Ґрунтознавство як наука. Поняття ґрунту, його властивостей. Ґрунтоутворюючий процес та його фактори. План. 1. Предмет і зміст науки ґрунтознавство. 2. Поняття земля, ґрунт, особливості ґрунту. 3. Загальна схема ґрунтоутворюючого процесу. 4. Поняття про фактори ґрунтоутворення: рельєф, клімат, рослинний і тваринний світ, господарча діяльність людини, час. 5. Формування профілю ґрунту та морфологічні ознаки ґрунтів.	2
2	Тема 3,4. Тверда фаза – мінералогічний, хімічний, механічний склад. Органічна частина ґрунту. Колоїди. План. 1. Ґрунт як багатофазна дисперсна система: тверда, рідка, газова, біологічна фази ґрунту. 2. Тверда фаза ґрунту, її склад і властивості.	2

	<p>3. Органічна частина ґрунту: поняття, складові компоненти.</p> <p>4. Гумус – основна складова частина ґрунту. Вміст і запаси гумусу в різних ґрунтах. Компоненти гумусових речовин, їх склад, властивості. Агрономічне значення гумусу.</p> <p>5. Походження, склад і класифікація ґрунтових колоїдів, їх будова. Значення колоїдів.</p>	
3	<p>Тема 5,6. Поглинальна здатність ґрунту. Кислотність, лужність та буферність ґрунту. Структура ґрунту. Фізичні та фізико-механічні властивості ґрунту.</p> <p>План.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Механічна, хімічна, фізико-хімічна, біологічна вбирна здатність ґрунту. 2. Ґрунтово-вбирний комплекс. 3. Кислотність ґрунтів: причини кислотності ґрунтів, види кислотності, способи визначення. Класифікація ґрунтів за рН. 4. Лужність, причина лужності ґрунтів. Поняття буферної здатності ґрунтів. 5. Поняття структури та структурності. Макро- і мікроструктура. Агрономічне значення структури. 6. Поняття активного і пасивного гумусу. Причини руйнування структури та заходи щодо її покращання. 7. Фізичні показники ґрунтів: щільність, щільність твердої фази ґрунту, пористість (шпаруватість). 8. Фізико-механічні властивості ґрунтів: твердість, стиглість, липкість, в'язкість, набухання, усадка. Оптимальні показники та способи визначення. 	2
4	<p>Тема 7,8. Рідинна фаза ґрунту (ґрунтовий розчин, його характеристики). Водний, тепловий та повітряний режими ґрунту. Радіоактивність ґрунту. Родючість ґрунту.</p> <p>План.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ґрунтовий розчин, показники його кислотності. 2. Хімічна меліорація ґрунтів. 3. Поживний режим ґрунтів: азотний, фосфорний та калійний режими, заходи регулювання. 4. Роль води в ґрунті і житті рослин. Форми і види води в ґрунті (плівкова, гігроскопічна, капілярна, гравітаційна). 5. Водний баланс його регулювання (статті надходження, статті витрат). Типи водного режиму. 6. Водні властивості ґрунтів (водопроникність, водопровідність, водоутримуюча здатність, вологоємність). 7. Тепло та його значення в ґрунті. 8. Ґрунтове повітря, аерація ґрунту. 9. Радіоактивність ґрунтів: види радіоактивності. Основні джерела радіоактивності, заходи по зниженню радіоактивності ґрунтів. 10. Категорії родючості ґрунту. Родючість різних типів ґрунтів. 11. Відтворення родючості. Комплекс факторів і умов, які впливають на формування врожаю. 	2
5	<p>Тема 9,10,11. Класифікація ґрунтів. Закономірності розміщення ґрунтів в географічному виразі. Підзолистий процес ґрунтоутворення. Ґрунти Поліської зони України. Болотний процес ґрунтоутворення. Дерновий процес ґрунтоутворення. Ґрунти Лісостепу України.</p>	2

	<p>План.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сучасна класифікація ґрунтів. Основні таксономічні одиниці. 2. Основні закономірності поширення ґрунтів (зональність) та агроґрунтове районування території України. 3. Поняття вертикальної зональності ґрунтів. 4. Фактори виникнення підзолистих ґрунтів. Ґрунтовий покрив Полісся: основні ґрунтоутворюючі породи, особливості ґрунтоутворення, основні типи ґрунтів. 5. Значення лісу в ґрунтоутворенні за підзолистим процесом. Класифікація дерново-підзолистих ґрунтів. Окультурення підзолистих ґрунтів. 6. Болотний процес ґрунтоутворення. Причини заболочення ґрунтів, утворення торфового шару. 7. Класифікація болотних та торфових ґрунтів за потужністю торфового шару. Заходи щодо підвищення родючості болотних ґрунтів. 8. Дерновий процес ґрунтоутворення: значення трав'янистої рослинності та ґрунтоутворних порід у формуванні ґрунтів. 9. Дерново-карбонатні ґрунти, особливість їх профілю, заходи щодо покращення родючості. 10. Чорноземи, власно дернові ґрунти. 11. Ґрунти Лісостепу України: розташування, зони, основні ґрунтоутворюючі породи, їх водний режим. 	
6	<p>Тема 12,13. Ґрунти Степу. Солонцевий процес ґрунтоутворення. Ґрунти гірських районів Криму і Карпат.</p> <p>План.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ґрунти Степової зони України, їх класифікація. 2. Формування солончаків, солонців та солодей: причини утворення, джерела солей, фізико-хімічні характеристики ґрунтів, їх географічне та геоморфологічне розташування, причини осолонцювання. Заходи щодо підвищення родючості солонцевих ґрунтів. 3. Особливості формування ґрунтів в Криму (коричневі ґрунти, бурі лісові, гірсько-лучні та ін.). Ведення с.-г. на території Криму. 4. Особливості формування ґрунтів Карпат. Профіль бурого лісового ґрунту, використання ґрунтів та заходи по підвищенню їх родючості. 	2
7	<p>Тема 14,15. Ерозія ґрунту. Охорона ґрунтів. Моніторинг та бонітування ґрунтів. Ґрунтові карти, принципи їх складання. Агровиробниче групування ґрунтів України.</p> <p>План.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ерозія ґрунтів і заходи боротьби з нею. Зональні закономірності ерозійних процесів. 2. Охорона земель. 3. Ґрунтовий моніторинг та бонітування. 4. Ґрунтові карти і картограми. 5. Методика складання, користування ґрунтовими картами і картографіями. 6. Агровиробниче групування ґрунтів. 7. Картограми агровиробничих груп. 	2
	Разом	14

6. Теми та план лекційних занять (заочна форма навчання)

№ з/п	Назва теми та план	Кількість годин
1	<p>Тема 1,2. Ґрунтознавство як наука. Поняття ґрунту, його властивостей. Ґрунтоутворюючий процес та його фактори.</p> <p>План.</p> <p>6. Предмет і зміст науки ґрунтознавство.</p> <p>7. Поняття земля, ґрунт, особливості ґрунту.</p> <p>8. Загальна схема ґрунтоутворюючого процесу.</p> <p>9. Поняття про фактори ґрунтоутворення: рельєф, клімат, рослинний і тваринний світ, господарча діяльність людини, час.</p> <p>10. Формування профілю ґрунту та морфологічні ознаки ґрунтів.</p>	1
2	<p>Тема 3,4. Тверда фаза – мінералогічний, хімічний, механічний склад. Органічна частина ґрунту. Колоїди.</p> <p>План.</p> <p>7. Ґрунт як багатофазна дисперсна система: тверда, рідка, газова, біологічна фази ґрунту.</p> <p>8. Тверда фаза ґрунту, її склад і властивості.</p> <p>9. Органічна частина ґрунту: поняття, складові компоненти.</p> <p>10. Гумус – основна складова частина ґрунту. Вміст і запаси гумусу в різних ґрунтах. Компоненти гумусових речовин, їх склад, властивості. Агрономічне значення гумусу.</p> <p>11. Походження, склад і класифікація ґрунтових колоїдів, їх будова. Значення колоїдів.</p>	1
	Разом	2

7. Теми лабораторних занять (денна форма навчання)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Походження, склад та властивості мінеральної частини ґрунту	2
2	Відбір зразків ґрунту та підготовка їх до аналізу.	2
3	Механічний склад ґрунтів та порід, методи його визначення. Органічна речовина ґрунту.	2
4	Колоїди ґрунту.	2
5	Вбирна здатність ґрунту.	2
6	Кислотність ґрунту.	2
7	Хімічна меліорація ґрунтів.	2
8	Форми води в ґрунті.	2
9	Визначення вологи та вологоємкості в ґрунтових зразках.	2
10	Морфологічні ознаки ґрунту. Ґрунти Українського Полісся.	2
11	Визначення та опис чорноземів типових Лісостепу України.	2
12	Ґрунти Степу (чорноземи звичайні, південні, каштанові ґрунти).	2
13	Ґрунти гірських районів Криму і Карпат (буроземи типові, буроземно-підзолисті ґрунти, гірсько-лучні чорноземні ґрунти, сірі гірсько-лісостепові ґрунти, буроземи, коричневі гірські ґрунти).	2
14	Водна ерозія. Змиті і намиті ґрунти.	2

15	Ґрунтові карти та принципи їх складання. Агровиробниче групування ґрунтів України. Ґрунти Сумської області.	2
	Разом:	30

8. Самостійна робота (денна форма навчання)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Ґрунтоутворні породи: географічне розташування, характеристика: алювій, делувій, пролювій, колювій, леси та лесоподібні суглинки, морські, озерні та озерно-льодовикові відклади, морени та флювіогляціальні відклади, покривні суглинки.	4
2	Хімічний склад ґрунту: поняття макро- і мікроелементів, їх значення. Вміст хімічних елементів в ґрунті та їх значення. Значення живих організмів у ґрунтоутворенні.	4
3	Функції органічної речовини. Регулювання органічної речовини ґрунту. Баланс органічної речовини в ґрунті, статті поповнення та витрат.	4
4	Підвищення родючості та окультурювання ґрунтів. Хімічна меліорація ґрунтів в умовах інтенсивного землеробства. Баланс кальцію в землеробстві.	4
5	Колоїди ґрунту: властивості та агрономічне значення. Встановлення потреби у вапнуванні. Визначення норм, місця та строків внесення вапна. Природоохоронне значення вапнування кислих ґрунтів.	4
6	Лужність ґрунтів та її форми: причини лужності, класифікація ґрунтів по рН. Форми лужності, заходи по нейтралізації лужності ґрунтів. Гіпсування солонців та солонцюватих ґрунтів.	4
7	Теплові властивості й тепловий режим ґрунтів. Поняття теплоємності, теплопроникності, теплопоглинальної здатності. Типи теплових режимів ґрунтів.	4
8	Ґрунтовий розчин. Окисно-відновний режим ґрунтів. Елементи живлення для рослин в ґрунтовому розчині.	4
9	Органічна речовина ґрунту. Баланс гумусу в ґрунті, статті поповнення та витрат. Вбирна здатність ґрунту, кислотність та буферність ґрунту.	4
10	Ґрунти Полісся, Лісостепу, Степу, типи, підтипи, роди і різновиди, шляхи раціонального використання та підвищення їх родючості.	4
11	Ґрунти гірських районів Криму і Карпат, шляхи раціонального використання та підвищення їх родючості.	4
12	Ґрунти напівпустель та пустель. Ґрунти субтропіків та тропіків. Ґрунти заплав, могоари. Галогенні ґрунти.	4
13	Техноземи, літоземи. Екологічні проблеми ґрунтознавства. Причини деградації земель. Моніторинг та бонітування ґрунтів.	4
14	Рекультивация земель, заходи щодо стабілізації родючості ґрунту, охорона ґрунтів.	4
15	Ґрунтові карти, принципи їх складання. Агровиробниче групування ґрунтів.	5
	Разом:	61

9. Самостійна робота (заочна форма навчання)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Ґрунтотворні породи: географічне розташування, характеристика: алювій, делювій, пролювій, колювій, леси та лесоподібні суглинки, морські, озерні та озерно-льодовикові відклади, морени та флювіогляціальні відклади, покривні суглинки.	6,5
2	Хімічний склад ґрунту: поняття макро- і мікроелементів, їх значення. Вміст хімічних елементів в ґрунті та їх значення. Значення живих організмів у ґрунтоутворенні.	6,5
3	Функції органічної речовини. Регулювання органічної речовини ґрунту. Баланс органічної речовини в ґрунті, статті поповнення та витрат.	6,5
4	Підвищення родючості та окультурювання ґрунтів. Хімічна меліорація ґрунтів в умовах інтенсивного землеробства. Баланс кальцію в землеробстві.	6,5
5	Колоїди ґрунту: властивості та агрономічне значення. Встановлення потреби у вапнуванні. Визначення норм, місця та строків внесення вапна. Природоохоронне значення вапнування кислих ґрунтів.	7
6	Лужність ґрунтів та її форми: причини лужності, класифікація ґрунтів по рН. Форми лужності, заходи по нейтралізації лужності ґрунтів. Гіпсування солонців та солонцюватих ґрунтів.	7
7	Теплові властивості й тепловий режим ґрунтів. Поняття теплоємності, теплопроникності, теплопоглинальної здатності. Типи теплових режимів ґрунтів.	7
8	Ґрунтовий розчин. Окисно-відновний режим ґрунтів. Елементи живлення для рослин в ґрунтовому розчині.	7
9	Органічна речовина ґрунту. Баланс гумусу в ґрунті, статті поповнення та витрат. Вбирна здатність ґрунту, кислотність та буферність ґрунту.	7
10	Ґрунти Полісся, Лісостепу, Степу, типи, підтипи, роди і різновиди, шляхи раціонального використання та підвищення їх родючості.	7
11	Ґрунти гірських районів Криму і Карпат, шляхи раціонального використання та підвищення їх родючості.	7
12	Ґрунти напівпустель та пустель. Ґрунти субтропіків та тропіків. Ґрунти заплав, могоари. Галогенні ґрунти.	7
13	Техноземи, літоземи. Екологічні проблеми ґрунтознавства. Причини деградації земель. Моніторинг та бонітування ґрунтів.	7
14	Рекультивация земель, заходи щодо стабілізації родючості ґрунту, охорона ґрунтів.	7
15	Ґрунтові карти, принципи їх складання. Агровиробниче групування ґрунтів.	7
	Разом:	103

10. Методи навчання

1. Методи навчання за джерелом знань:

1.1. Словесні: розповідь, пояснення, бесіда (евристична і репродуктивна), лекція.

1.2. Наочні: демонстрація.

1.3. **Практичні:** лабораторний метод, практична робота.

2. Методи навчання за характером логіки пізнання:

2.1. *Аналітичний*

2.2. *Методи синтезу*

2.3. *Індуктивний метод*

3. Методи навчання за характером та рівнем самостійної розумової діяльності студентів.

3.1. *Проблемний* (проблемно-інформаційний)

3.2. *Частково-пошуковий (евристичний)*

3.3. *Дослідницький*

3.4. *Репродуктивний*

3.5. *Пояснювально-демонстративний*

4. Активні методи навчання – використання технічних засобів навчання, мозкова атака, використання проблемних ситуацій, використання навчальних та контролюючих тестів, використання опорних конспектів лекцій).

5. Інтерактивні технології навчання – використання мультимедійних технологій, інтерактивної дошки та електронних таблиць, діалогове навчання.

11. Методи контролю

1. Рейтинговий контроль за 100-бальною шкалою оцінювання ЄКТС.

2. Проведення проміжного контролю протягом семестру (проміжна атестація).

3. Полікритеріальна оцінка поточної роботи студентів:

- рівень знань, продемонстрований на практичних, лабораторних та семінарських заняттях;

- активність під час обговорення питань, що винесені на заняття;

- результати виконання та захисту лабораторних робіт;

- експрес-контроль під час аудиторних занять;

- самостійне опрацювання теми в цілому чи окремих питань;

- виконання аналітично-розрахункових завдань;

- написання рефератів, есе, звітів;

- результати тестування;

- письмові завдання при проведенні контрольних робіт.

4. Пряме врахування у підсумковій оцінці виконання студентом певного індивідуального завдання.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Денна форма навчання

Поточне тестування та самостійна робота															С Р С	Разом за модулі та СРС	Атестація	Підсумковий тест - екзамен	Сума
Змістовий модуль 1 – 20 балів								Змістовий модуль 2 – 20 балів											
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	Т 13	Т 14	Т 15	15	55 (40+15)	15	30	100
2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	4					

Заочна форма навчання

Поточне тестування та самостійна робота															С Р С	Разом за модулі та СРС	Підсумковий тест - екзамен	Сума
Змістовий модуль 1 – 20 балів								Змістовий модуль 2 – 20 балів										
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	Т 13	Т 14	Т 15	30	70 (40+30)	30	100
2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	4				

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D	задовільно	
60-68	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Ґрунтознавство. Лабораторний практикум для студентів 2 курсу напряму підготовки 6.040106 – «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» денної форми навчання – Суми: Сумський національний аграрний університет, 2014. - 63 с.

2. Ґрунтознавство з основами геології. Лабораторний практикум для студентів 2 курсу напряму підготовки 6.090105 “Захист рослин” денної форми навчання/ Давиденко Г.А., Захарченко Е.А. – Суми: СНАУ, 2013. - 91 с.

3. НМК для студентів 2 курсу факультету агротехнологій та природокористування за спеціальністю 101-Екологія. СНАУ. Файл «Ґрунтознавство».

14. Рекомендована література

Базова

1. Ґрунтознавство / Д.Г. Тихоненко, М.О. Горін, М.І. Лактіонов; Ред. Д.Г. Тихоненко. – К.: Вища школа, 2005. – 786 с.
2. Назаренко І.І., Польчина С.М., Нікорич В.А. Ґрунтознавство. – Чернівці: ЧНУ, 2003. – 400 с.
3. Крикунов В.Г. Ґрунти і їх родючість: Підручник. – К.:Вища школа,1993. – 286с.

Допоміжна

1. Атлас почв Украинской ССР. Под ред. Н.К. Крупского и Н.И. Полупана. - К.: Урожай, 1989. – 312 с.
2. Довідник з агрохімічного та агроекологічного стану ґрунтів України // За ред. Б.С.Носка, Б.С. Прістера, М.В.Лободи. – К.: Урожай, 1994. – 336 с.
3. Ґрунти Сумської області. – Харків: Прапор. – 1990. – 70 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Указ Президента України: за станом на 4 серпня 2005 р. № 1013/ 2005 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвиток освіти в Україні» : електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. [http://www.twirpx.com/files/husbandry/soil science/](http://www.twirpx.com/files/husbandry/soil%20science/)

